

Barnet og ungdomsopprøret

AKTUELT: I anledning utdelingen av Fritt ord-prisen til klimaaktivisten Greta Thunberg og Natur og Ungdom kan man spørre seg hvilken rolle barnet som retorisk figur spiller i klimadebatten.

Av Kyrre Kverndokk, professor i kulturvitenskap ved Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap, Universitetet i Bergen.

Greta Thunberg er i løpet av noen få måneder blitt sin generasjons viktigste stemme. Det var neppe planen hennes da hun i august i fjor bestemte hun seg for å gjennomføre en sitt-ned-aksjon utenfor den svenske Riksdagen. Ved siden av seg hadde hun en håndskrevet plakate med teksten: «Skolstrejk för klimatet». Men snart begynte enkelte unge i andre land å streike i sympati med henne. Så eksploderte det. 15. mars i år streiket mer enn 1.8 millioner skoleelever i 2370 byer i 134 land.¹ Thunberg følges av over 1.6 million mennesker på Instagram. Hun selv reiser Europa rundt med tog, og snakker foran internasjonale forsamlinger av politikere og ledere. Hun får fyldig pressedeckning i verdens største aviser og magasiner. I mars ble hun som kjent nominert til Nobels fredspris. Og sammen med Natur og Ungdom har hun nå mottatt Fritt Ords pris for 2019.

Thunberg er en god taler som fremfører et klart budskap, men det er ikke budskapet alene som har gitt henne et internasjonalt publikum. Hun ber politikere om å oppfylle målene i Paris-avtalen, og hun ber dem om å lytte til [klimaforskerne](#). Ingenting av dette er særlig originalt. Gjennomslagskraften hennes hviler nok i like stor grad på taleposisjonen hennes. Da hun talte i det britiske Underhuset i april presenterte hun seg slik:

My name is Greta Thunberg. I am 16 years old. I come from Sweden. And I speak on behalf of future generations. I know many of you don't want to listen to us – you say we are just children.²

Det er på et vis selvsagt at «barnet» representerer fremtiden i svært konkret forstand. Denne selvfølgeligheten gjør også «barnet» til en [retorisk](#) ressurs. I Thunbergs selvpresentasjon står hun frem som en tidsreisende fra fremtiden, ikke som tenåring eller ungdom, men som et barn.

Hun blir åpenbart også oppfattet som et barn. I februar i år publiserte den svenske amatørkunstneren Linda Andersson en akvarell av Thunberg på sin Facebook-side. På bildet løfter Thunberg en plakate med teksten «Save the planet» over hodet. Samtidig kaster hun en skygge, som ikke er av henne selv, men av Pippi Langstrømpe som løfter hesten sin, Lilla Gubben, over holdet. Teksten som fulgte bildet var kort og greit: «Snabb målning på världens starkaste tjej». Frem til mai 2019 var bildet blitt delt 9400 ganger på Facebook. Hvor mange ganger det er delt i

andre, tredje og fjerde ledd eller i andre sosiale medier kan vi bare spekulere i. Det er åpenbart mange som er enig i Anderssons parallell. Grunnen kan være, som Sindre Olav Edland-Gryt i Framtiden i våre hender har påpekt, at Greta Thunberg, som Pippi, «er en selvstendig og uredd jente som er tøff i kjeften».³ Samtidig er det flere aspekter ved denne parallellen som det er verdt å merke seg. For mens Thunberg er blitt seksten år, er Pippi en ni år gammel jente. I likhet med Thunberg nekter riktignok Pippi å gå på skolen, men begrunnelsen hennes er en helt annen. Pippi vil ikke på skolen, for hun vil ikke bli voksen. Hun er det evige barnet. Slik sett innebærer Pippi-allegorien en nærmest demonstrativ infantilisering av Thunberg.

Politiske aktivister liker sjelden å bli sammenlignet med barn. Slik er det ikke i dette tilfellet. Mens infantilisering som oftest virker diskvalifiserende i andre politiske sammenhenger, så gir det tvert om Thunberg autoritet som klimaaksjonist. Det er en infantilisering som går hånd i hånd med politisk og massemedial klimaretorikk.

«Barnet» som klimaretorisk trope

I klimaretorikken er «barnet» en veletablert trope. I politiske taler og i mediedekningen av klimakrisen blir fremtiden gjerne beskrevet som «våre barn og barnebarns» fremtid. Slik blir tiden regnet i generasjoner, ikke i år. Det impliserer en tidsskala som tar som utgangspunkt i individuelle familieerfaringer og familiære forventninger til fremtiden.⁴ Denne familietiden gjør fortiden og fremtiden til relasjonelle størrelser som handler om forholdet mellom en selv og tidligere eller kommende generasjoner. Bruken av barnetropen i bestemt form flertall med eiendomspronomen, som «våre barn og barnebarn», understrekes det relasjonelle i denne formen for tidsskala. Forholdet mellom nået og fremtiden, blir gjort til en symbolsk relasjon mellom foreldre og barn. Tropen understreker at en klimaendret fremtid like mye handler om «oss» som «barna». For «våre barn» er «vårt» ansvar. Det er slik tropen blir brukt i klimapolitisk retorikk.

Et eksempel er Emmanuel Macrons tale til den amerikanske kongressen i april 2018, der han blant annet snakket om klimaendringer. Han rettet en nokså utslørt kritikk mot Trump-administrasjonens beslutning om å trekke seg fra Paris-avtalen. Et av de retoriske høydepunktene var da han så utover forsamlingen og sa: «What is the meaning of our lives, really, if we work and live, destroying the planet while scarifying the future of our children?»⁵ Talen er nokså typisk for den klimaretoriske bruken av «barnet», i den forstand at det er «vi» som blir skrevet fram som aktive subjekter, mens «våre barn» ikke blir tillagt noen agens. De representerer fremtiden, og den retoriske funksjonen er å fremheve vi-ets ansvar for å handle. Denne bruken av barnefiguren bygger på en omsorgstenking, men også en umyndiggjøring. «Barna» har i denne sammenheng ingen stemme, «vi» taler og handler for dem. Slik sett blir «våre barn» gjort til et passivt kollektivt objekt.

Greta Thunbergs retoriske grep er å vende om på en slik retorikk ved å gjøre objektet «barnet» om til en aktiv taleposisjon og aktivistrolle. Hun er det personifiserte «barnet», som har reist fra fremtiden for å sette på plass dagens politikere. I sin tale til FNs generalsekretær i desember 2018

sa hun:

[W]e have not come here to beg the world leaders to care for our future. They have ignored us in the past and they will ignore us again. We have come here to let them know that change is coming whether they like it or not. The people will rise to the challenge. And since our leaders are behaving like children, we will have to take the responsibility they should have taken long ago.

Hun gjør ikke bare barnet til en handlende posisjon, hun vender samtidig på forholdet mellom «barnet» og «de voksne», og gjør «de voksne» til passive. Retorikken er enkel, men den er effektiv, fordi den bygger på og leker med etablert klimaretorikk.

LER MER OM FRITT ORD OG FRIHET: [Nytter det med filosofi?](#) • [Til forsvar for frihet](#)

«Now we probably don't even have a future anymore»⁶

Thunberg og skolestreikerne er kritisert for å være apokalyptikere, og Thunberg er blitt kalt en millenaristisk kultleder.⁷ Men de apokalyptiske fremtidsforestillingene er verken funnet på av Thunberg eller de øvrige skolestreikerne. Snarere har det vært vanlig siden 1980-tallet å omtale en klimaendret fremtid i termer av katastrofe og undergang.⁸

Vippepunktretorikken som ofte blir brukt i klimasammenheng er av slik apokalyptisk karakter. Den daværende franske utenriksministeren Laurent Fabius brukte denne undergangsretorikken da han i mai 2014 inviterte verdens politikere til et klimatoppmøte som skulle finne sted i Paris halvannet år senere. Målsetningen for møtet var ifølge Fabius intet mindre enn å redde planeten. Å redde planeten, sa han, «also means, very concretely, our very survival. We are, all of you know it, on the edge of a climatic abyss. In fact, we have 500 days to avoid climate chaos».⁹ Vi har for lengst passert disse 500 dagene. Paris-avtalen er riktignok undertegnet, men det ser ikke så lyst ut for gjennomføringen av den. Det er i et slikt lys vi må forstå Thunbergs fremtidsfrykt. Da hun tidligere i år konstaterte at hennes generasjon nok ikke lenger har noen fremtid,¹⁰ så innebærer ikke det noe annet enn at hun tar uttalelser til folk som Fabius på alvor.

I politisk klimaretorikk går dessuten forestillingen om en apokalyptisk fremtid hånd i hånd med barnetropen. Da Macron talte til den amerikanske kongressen i april 2018, var undergangen den implisitte motsatsen til en vellykket klimapolitikk: «I believe in building a better future for our children, which requires offering them a planet still habitable in 25 years.» Ideen om en truende undergang kom også til uttrykk i en av de mest siterte onelinene fra talen: «There is no planet B!» Det er slike uttalelser Thunberg og de andre skolestreikerne rundt om i verden har tatt på alvor, og vendt tilbake mot politiske ledere. Det har de helt konkret gjort ved å gjøre Macrons ord til et av bevegelsens viktigste slagord.

Det uskyldige og sårbare «barnet»

Det er blitt hevdet at Thunberg er blitt mer eller mindre kynisk utnyttet av en PR-kampanje. Denne kritikken har særlig kommet fra høyrepopulistisk hold. I desember kunne den svenske ukeavisen *Nya Tider* «avsløja att [oppmerksomheten rundt Thunberg] är resultatet av en påverkansoperation som leds av PR-experten Ingmar Rentzhog, med kopplingar till en rad propagandaorganisationer».¹¹ Lignende nettmedier fulgte opp, blant annet *Resett*.¹²

Anklagene er rettet mot Ingmar Rentzhog. Han er grunnlegger av den sosiale nettplattformen *We Don't have Time*,¹³ og skal ifølge kritikerne ha brukt Thunberg til å promotere selskapet, og skal dermed ha tjent penger på henne. Thunberg hadde i en periode en plass i styret til nettplattformen, men sa fra seg plassen i vinter fordi hun var blitt så etterspurt at hun ikke lenger hadde tid.

LER MER OM KLIMAENDRINGER: [Kaleidoskopisk kollaps](#) • [Ansvaret for fremtiden](#)

Resett har kalt Thunbergs kobling til Rentzhog og *We Don't Have Time* for «Svindelen rundt klima-Greta». Det er imidlertid ikke uvanlig at miljøorganisasjoner og enkeltaktivister samarbeider. Tvert imot er slikt samarbeid ofte fruktbart. Hva er det da med Thunberg, som gjør at ord som svindel blir brukt? Nøkkelen for å forstå det ligger i et annet begrep som er i spill blant kritikerne, nemlig propaganda. FrP-politikeren Ole Jacob Johansen er nok blant dem som har gått lengst i propagandakritikken. I mars postet han en billedmontasje på Facebook som blant annet viste et bilde av Miljøpartiets Lan Marie Berg sammen med Greta Thunberg, og et bilde av Heinrich Himmlers med sin ni år gamle datter Gudrun på fanget. I likhet med Thunberg hadde også den unge Gudrun Himmler fletter. Det skapte en viss billedlikhet, og understreket den parallellen Johansen ville få fram. «Barn har alltid vært utnyttet i propagandaøyemed. Teknikken for å manipulere massene endrer seg ikke», skrev han som kommentar til bildene. Billedmontasjen ble senere slettet, fordi budskapet ifølge Johannsen «kom feil ut».¹⁴

Montasjen viser at også kritikken tar utgangspunkt i «barnet» som retorisk figur, men den legger vekt på andre aspekter ved denne figuren enn dem Thunberg selv har tatt i bruk. Det er ikke barnet som fremtidstroe, men det sårbare barnet som kritikerne spiller på. Til grunn for kritikken ligger det samtidig en romantisk idé om «barnets» renhet, uskyld og ekthet. Anklagene om svindel og utnyttelse i propagandaøyemed springer ut av en forestilling om «barnet» som autentisk og fri for autoriteters påvirkning. Denne ideen om det autentiske barnet går imidlertid på tvers av ideen om barnets sårbarhet, og den støtten og omsorgen et barn måtte trenge. Til tross for at kritikken spiller på barnets sårbarhet, kan det derfor likevel virke som om den hevder at Thunberg – som et personifisert «barn» – kun er troverdig så lenge hun står helt alene, uten støtte eller hjelp fra voksne miljøvernere.

Et generasjonsopprør

I sin takketale i anledning tildelingen av Fritt Ords pris kalte leder av Natur og Ungdom, Gaute Eiterjord, skolestreikene for et ungdomsopprør. Han sa: «Eg trur ein ganske sikkert kan seie at dette er eit ungdomsopprør utan sidestykke i verdshistoria.»¹⁵ Det er mulig han har rett. Kampen mot klimaendringer har åpenbart en viktig posisjon i dagens globaliserte ungdomskultur.

Ungdomsopprør er et begrep som gjerne assosieres med studentopprøret i 1968. I utvidet forstand er begrepet blitt brukt for å betegne motkulturelle generasjonsopprør, mer generelt. Tidligere har nettopp Natur og Ungdom vært en viktig motkulturell organisasjon. Det ungdomsopprøret som Eiterjord omtaler i sin takketale er imidlertid kalibrert noe annerledes enn tidligere opprør. Det kan knapt kalles motkulturelt. For hva er det motkulturelle i å bruke sitater fra Frankrikes president for å be politikere oppfylle sine egne målsetninger? Og mens ungdomsopprør og ungdomskultur tidligere har innebåret en markant distansering fra barndom, er det motsatte tilfellet med skolestreikene. Det er utvilsomt et generasjonsopprør, men det skiller ikke lenger mellom barn og ungdom. Det hviler i stedet tungt på en retorikk om «barnet». Det kan gjøre opprøret større og mer slagkraftig, men det gjør det også mer sårbart. For denne egeninfantiliseringsen blir stadig forsøkt vendt mot opprøret, som naiv barnslighet.

Noter

¹<https://www.fridaysforfuture.org/events/list>, lesedato 10.05.2019.

² <https://www.theguardian.com/environment/2019/apr/23/greta-thunberg-full-speech-to-mps-you-did-not-act-in-time>, lesedato 11.05.2019.

³ Edland-Gryt, Sindre Olav 2019. Hvor mange vil følge verdens sterkeste jente? *Framtiden i våre hender*, vol. 45. nr. 1 s. 16–17.

⁴ Hareven, Tamara 1977. Family Time and Historical Time. *Daedalus* 106:2, s. 59.

⁵ YouTube, French President Macron Addresses Congress 4/25/18, <https://youtu.be/RqUc1h7bZQ4>, sett 19.05.2019.

⁶ <https://www.theguardian.com/environment/2019/apr/23/greta-thunberg-full-speech-to-mps-you-did-not-act-in-time>, lesedato 13.05.2019.

⁷ Se f.eks. Brendan O'Neill The cult of Greta Thunberg. *Spiked Online*, 22.04.2019, <https://www.spiked-online.com/2019/04/22/the-cult-of-greta-thunberg/>, lesedato 14.05.2019.

⁸ Se Mike Hulme 2008. «The conquering of climate: Discourses of fear and their dissolution,» *The Geographical Journal*, vol. 174, nr. 1, s. 10–13.

⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=jfeS5k1518o>, lesedato 13.05.2019.

¹⁰ <https://www.theguardian.com/environment/2019/apr/23/greta-thunberg-full-speech-to-mps-you-did-not-act-in-time>, lesedato 13.05.2019.

¹¹ Per Björklund 2018. Mannen bakom påverkansoperationen Greta. *Nya Tider*, 7. 12 2018, <https://www.nyatider.nu/mannen-bakom-paverkansoperationen-greta/>, lesedato 13.05.2019.

¹² <https://samnytt.se/malena-ernman-erkanner-professionell-lobbyist-bakom-klimat-gretas-strejk/> lesedato 13.05.2019; Maria Zähler 2019. Svindelen rundt klima-Greta (16) når omsider SvD. Resett, 13.02.2019, <https://resett.no/2019/02/13/svindelen-rundt-klima-greta-16-nar-omsider-svd/>, lesedato 13.05.2019.

¹³ <https://www.wedonthavetime.org/>, lesedato 14.05.2019.

¹⁴ Kjernlie, Eira 2019. Frp-topp knyttet miljøengasjert ungdom til nazipropaganda. *Budstikka* 21. mars 2019, <https://www.budstikka.no/asker-frp/ole-jacob-johansen/klima/frp-topp-knyttet-miljoengasjert-ungdom-til-nazipropaganda/s/5-55-830127>, lesedato 14.05.2019.

¹⁵ http://www.frittord.no/images/uploads/files/Tale_Gaute_Eiterjord.pdf, lesedato 10.05.2019.